

# GROEIBOEK TAALVAARDIGHEID

## 1. WAT IS TAALVAARDIGHEID?

**Taalvaardigheid** is 'de vaardigheid om mondelinge en schriftelijke taal functioneel te gebruiken (begrijpen en/of produceren) in verschillende communicatiesituaties' (Daems, F., Van den Branden, K. & Verschaffel, L. (2004).<sup>1</sup>

Taalvaardigheid is een vorm van gedrag. Taal gebruik je in allerlei situaties. Zo kun je via taal een boodschap overbrengen of een bepaalde handeling van iemand gedaan krijgen. Taalvaardig zijn is dan ook meer dan het kennen van losse woorden en structuren.

Taal verwerf je al doende, in interactie met je omgeving: je hoort taal en je gebruikt taal. Heel vaak lukt dat goed, soms gebruik je een vorm verkeerd of merk je dat je iets niet helemaal gezegd krijgt. Je gesprekspartner verbetert of helpt je de juiste woorden zoeken. Daardoor stel je je taal voortdurend bij. Dit natuurlijke taalleerproces, dat iedere taalleerder in elke taal doorloopt, noemen we het **taalleermechanisme**<sup>2</sup>.

Voor An<sup>3</sup> is het leren van het Nederlands een vorm van **successieve taalverwerving**. Ze bouwde via het natuurlijke taalleermechanisme al een sterke basis op in haar thuistaal. Die basis bestaat uit heel wat talige aspecten die je hoort wanneer ze haar thuistaal gebruikt. Daarnaast verwierf ze ook niet-talige kennis. Denk aan complexere cognitieve vaardigheden zoals abstract denken, lezen en kennis van de wereld. Daar bouwt ze op verder nu ze een tweede (of derde, of vierde ...) taal leert. Inzichten die je in de ene taal verwerft, helpen immers om een andere taal te begrijpen en om sneller verbanden te leggen.

Meer informatie over meertalige taalontwikkeling vind je op <https://www.brusselvoltaal.be/>.

## 2. WAT ZIJN DOELEN OP HET VLAK VAN TAALVAARDIGHEID?

Taal ontwikkelt zich in verschillende stadia en An moet deze stadia doorlopen om de taal te leren. Je kunt van An dus niet alles ineens verwachten. De doelen die je vooropstelt op het vlak van taalvaardigheid, hangen samen met de drie integratie-periodes die An doorloopt.

In de **beginperiode** leert An overleven als sociaal individu binnen de school. De focus ligt op de sociale integratie en nog niet op het leren van de nieuwe taal. An maakt in deze periode kennis met de omgangsvormen, regels en gewoonten op school en in de klas. Om die sociale redzaamheid te stimuleren, is een basistaalvaardigheid een enorme ondersteuning en een noodzakelijk middel. Je legt daarom in het begin vooral de focus op taal die:

- helpt om basisbehoeften duidelijk te maken (bijvoorbeeld pijn, honger, moe, verdrietig);
- duidelijkheid brengt in de klaswerking (bijvoorbeeld boekentas, klas, speeltijd, turnen);
- sociale interactie bevordert (bijvoorbeeld goeiedag, dankjewel).

<sup>1</sup> Daems F., Van Den Branden K., Verschaffel L., Taal verwerven op school, Taal didactiek voor BaO en eerste graad SO, Acco, Leuven 2008

<sup>2</sup> Meer uitleg en een visuele voorstelling van het taalleermechanisme vind je op <https://www.brusselvoltaal.be/1-hoe-leer-je-een-taal/zo-leer-je-een-taal#anchor-taalverwerving>.

<sup>3</sup> Om niet altijd 'de anderstalige nieuwkomer', 'het kind' of 'de leerling' te moeten schrijven, gebruiken we de voornaam An om 'de anderstalige nieuwkomer' te benoemen. We gebruiken ook de vrouwelijke vormen van de voornaamwoorden om naar 'An' te verwijzen.



Het gaat daarbij in de eerste plaats om het begrijpen van deze taal (luistervaardigheid). An hoeft deze taal nog niet meteen actief te gebruiken (spreekvaardigheid). Het is mogelijk dat An eerst een stille periode doormaakt. Ze wordt immers niet alleen geconfronteerd met een nieuwe taal, maar met een totaal nieuwe wereld waarin ze haar plaats moet zoeken.

In de **tweede periode** maakt An kennis met de schooltaal. Je houdt daarbij best rekening met twee processen:

- De ontwikkeling van de mondelinge taalvaardigheid staat voorop, met luistervaardigheid als belangrijkste doel. Luistervaardigheid is immers cruciaal om op school te kunnen functioneren. Geleidelijk aan verwacht je van An ook meer taalproductie (spreekvaardigheid). Denk aan antwoorden op eenvoudige vragen of zelf vragen stellen. Daarna bouwen de andere vaardigheden lezen en schrijven daarop voort. Schrijven is de moeilijkste vaardigheid. Die komt pas aan bod wanneer An voldoende basis heeft in de andere vaardigheden.
- De taal die je aanbiedt en die je verwacht van An, evolueert van de hier-en-nu-wereld van de klas (bijvoorbeeld schrift, agenda, balpen, drinkbus, zwemmen) naar de wereld buiten de klas en de meer abstracte onderwerpen (bijvoorbeeld eigenschappen van zoogdieren, verslag over een uitstap, nieuwsbericht).

In de **laatste periode** vormt de taal geen struikelblok meer voor An om deel te nemen aan de lessen. Je kunt vanaf nu dus ook vakinhoudelijke doelen stellen. Dat betekent niet dat An de Nederlandse taal nu volledig beheerst. Voor kinderen van wie de schooltaal de tweede taal is, duurt het gemiddeld 5 tot 7 jaar om de schooltaal onder de knie te krijgen. Meer informatie over meertalige taalverwerving vind je [hier](#).

### 3. WAT IS DE BEGINSITUATIE? HOE BRENG JE DIE IN KAART?

Vanuit het intakegesprek met de ouders krijg je al veel informatie over de taalvaardigheid van An in haar thuistalen. Neem deze informatie zeker mee: is An vlot in haar moedertaal? Heeft ze al leren lezen en schrijven in haar moedertaal? Welke talen leerde ze al op school of onderweg naar hier?

In de klas en op de speelplaats observeer je de taalvaardigheid Nederlands van An. Om die gegevensverzameling te ondersteunen, kun je verschillende hulpmiddelen gebruiken.

Zo kun je de taalvaardigheid in kaart brengen met behulp van het observatieformulier 'Goochelen met woorden 1, 2 en 3'. Dit observatiedocument werd specifiek ontwikkeld om de taalvaardigheid van anderstalige nieuwkomers te observeren en te ondersteunen.

<b>GOOCHELEN MET WOORDEN 1</b>	luistervaardigheid hier-en-nu
<b>GOOCHELEN MET WOORDEN 2</b>	luister- en spreekvaardigheid hier-en-nu
<b>GOOCHELEN MET WOORDEN 3</b>	luister- en spreekvaardigheid hier-en-nu en daar-en-toen

Daarnaast bestaan er ook netgebonden documenten zoals de alternatieve leerlijnen voor anderstalige nieuwkomers binnen ZILL en het 'Groeipad Anderstalige Nieuwkomers – ankerdoelenlijst' vanuit het GO! onderwijs. Deze documenten zijn ontwikkeld binnen het kader van leerplandoelen voor het basisonderwijs, maar houden rekening met de specifieke context van An.

## 4. HOE GA JE AAN DE SLAG?

### 4.1 BEGINPERIODE

In de beginperiode staat de sociale integratie centraal. In het hoofdstuk '[Sociale integratie](#)' vind je kaders, tips en materialen om daarmee aan de slag te gaan.

In deze beginperiode staat de taal in functie van de sociale integratie. An begrijpt nog niet wat er verteld wordt en kan zichzelf nog niet talig uitdrukken. Anderzijds is taal wel het middel bij uitstek om communicatie mogelijk te maken. De uitdaging is om manieren te zoeken die de talige drempel verkleinen. Dat doe je door bewust stil te staan bij je eigen taalaanbod en bij hoe je het spreken van An kunt ondersteunen.

#### STA BEWUST STIL BIJ JE EIGEN TAALANBOD

- Bied vooral taal aan die helpt om basisbehoeften duidelijk te maken.
  - Besteed in de eerste weken voldoende aandacht aan de taal rond gevoelens (niet alleen de basisgevoelens, denk ook aan verlegen, eenzaam).
  - Verwoord zelf wat je ziet wanneer An gevoelens toont, bij conflictsituaties.
  - Geef An een kaartje op haar bank waarmee ze basisbehoeften kan aanduiden. Bijvoorbeeld: ik heb honger, ik moet naar het toilet, ik heb dorst.
- Bied taal aan die duidelijkheid brengt in de klaswerking.
  - Maak An wegwijs in het schoolgebouw en hang woordkaarten in de klas, in de gang, in de school.
  - Maak de klasregels visueel (foto's, tekeningen, pictogrammen). Verwijs tijdens het benoemen van een klasregel naar de visualisatie.
  - Geef An een kaart op haar bank met pictogrammen en zinnen/woorden die te maken hebben met de klaswerking en het dagverloop. Zo kun je mondelinge boodschappen visueel ondersteunen. Bijvoorbeeld: wijs naar het pictogram van 'thuis' en verwoord "Straks gaan we naar huis."
- Bied taal aan die sociale interactie creëert, bijvoorbeeld: goeiedag, dankjewel, sorry.
- Bied vooral taal aan waarvan de betekenis gemakkelijk te achterhalen is: concreet waarneembare handelingen en voorwerpen.
  - Lessen zoals de turnles en een muzische activiteit zijn heel dankbare momenten.
  - Verwoord zoveel mogelijk wat je doet.
- Benut de moedertaal.
  - Als er in de klas een leerling is die dezelfde moedertaal heeft of een gemeenschappelijke tussentaal, kan die leerling An wegwijs maken.
  - Zoek enkele standaardzinnen op in de thuistaal van An. Voor een jong kind kan dat bijvoorbeeld zijn: "Mama komt straks." Voor een ouder kind kan deze zin interessant zijn: "Kun je het opschrijven/tekenen?"
  - Schakel eventueel vertaalapps in zoals Google Translate, DeepL Translate, SayHi.
  - Vertaal de klasregels naar de moedertaal.
  - Gebruik af en toe de taal van An en haar ouders bij korte woordjes zoals 'goeiedag', 'dankjewel'.

### ONDERSTEUN HET SPREKEN VAN AN

- Het is mogelijk dat An een stille periode doormaakt. Het is belangrijk om deze stille periode te respecteren.
  - Laat leerlingen antwoorden met een duim omhoog/omlaag, met een groene/rode balpen. Zo schep je een klimaat waar niets zeggen geen teken is van passiviteit.
  - Dwing An niet om dingen na te zeggen.
  - Vraag in het begin voornamelijk non-verbale reacties.
  - Geef An tijd om na te denken over haar antwoord.
- Gebruik ondersteunende middelen waarmee An zichzelf kan uitdrukken, ook zonder actief de taal te gebruiken.
  - Gebruik situatiekaartjes rond gevoelens (bijvoorbeeld uit 'Doos vol gevoelens'). Misschien kan An zo aanduiden waarom ze zich verdrietig of boos voelt.
  - Bied An enkele standaardzinnen aan die ze kan gebruiken in sociale situaties, die ze kan aanduiden. Bijvoorbeeld: ik ben verdrietig, dit vind ik niet leuk, ik vind jou lief. Je kunt hier ook een zakwoordenboekje van maken dat An kan meenemen naar de speelplaats.

## 4.2 TWEDE PERIODE

Aansluitend bij de sociale vaardigheden, moet An in deze tweede periode ook de schooltaal leren. Dat is immers het 'voertuig' waarin alle 'boodschappen' op school 'vervoerd' worden. An heeft – net zoals alle leerlingen – het meeste baat bij een krachtige leeromgeving om haar taalvaardigheid in het Nederlands te ontwikkelen.

De grootste uitdaging is het overbruggen van de kloof tussen de taalvaardigheid van An en je taalaanbod. Hoe groot de kloof is, hangt af van de taak (verwachtingen), de leerling (leeftijd, schoolloopbaan, integratieperiode), de leerkracht (differentiatievaardigheden, klasmanagement ...) en de klas (reguliere klas, onthaalklas).

Er zijn drie mogelijke scenario's:

- De taal vormt geen drempel.
- De kloof is groot, maar overbrugbaar.
- De kloof is te groot en niet overbrugbaar.

### DE TAAL VORMT GEEN DREMPEL

Bij sommige activiteiten vormt taal geen drempel en kan An, net als de andere leerlingen, deelnemen. Zo vormen praktijkvakken als muzische vorming en de turnles een ideaal moment voor An om taal te leren. Taal wordt er direct aan handelingen gekoppeld. De betekenis van de taal die in deze lessen wordt gebruikt, is duidelijk door de visuele ondersteuning en de handelingscontext. Zo kan An de betekenis van de taal geleidelijk achterhalen. Bovendien kunnen deze momenten een positieve invloed hebben op het zelfbeeld van An. Misschien kan ze laten zien dat ze in deze vakken even goed en soms zelfs beter is dan andere kinderen.

### DE TALIGE KLOOF IS GROOT, MAAR OVERBRUGBAAR

Bij heel wat activiteiten is de talige kloof groot voor An, maar kun je die kloof met kleine aanpassingen overbruggen.

Bekijk eerst of je An een plek kunt geven binnen de reguliere zorgwerking. Soms biedt dat al voldoende ondersteuning. Misschien geef je al preteaching of verlengde instructie aan een klein groepje leerlingen en kan An deelnemen aan deze groep. An komt ook in aanmerking voor voorleessoftware.

Als de reguliere zorgwerking onvoldoende ondersteuning biedt, dan pas je de doelen van de activiteit aan voor An. Dat doe je via onderstaand kader.

	Begin	Midden	Gevorderd
1	receptief	ook productief (verstaanbaar is voldoende)	productief vormelijke correctheid
2	mondeling	ook schriftelijk (verstaanbaar is voldoende)	schriftelijk vormelijke correctheid
3	onderwerp hier en nu	onderwerp daar en toen	onderwerp abstract
4	onderwerp bekend	onderwerp minder bekend	onderwerp onbekend
5	veel context (visueel; talig)	weinig context	geen context
6	taak op beschrijvend niveau	taak op structurerend niveau	taak op evaluerend niveau

- Om op school mee te kunnen, is vooral het **begrijpen** van de taal van groot belang. Het zelf **produceren** van taal is dan iets minder belangrijk. Wanneer An Nederlands begint te produceren, staat de communicatie voorop. Pas in een later stadium verschuift de aandacht naar vormelijke correctheid.
- In eerste instantie primeert het **mondelijke taalgebruik** op het **schriftelijke**. Het heeft immers pas zin om An te laten lezen en schrijven als ze de taal begrijpt.
- Bij taken die zich in het **hier en nu** afspelen, is de context effectief aanwezig en kan An de betekenis van de begeleidende taal daar onmiddellijk uit afleiden. Bij taken die zich in het **verleden of in de toekomst** afspelen, is dat moeilijker, zeker als de gebeurtenissen zich elders afspelen.
- Handelt het taalaanbod over een **wereld** waar An niet mee vertrouwd is of gaat het om abstracte zaken? Dan is het moeilijker om de betekenis uit de context af te leiden dan wanneer het over een bekend onderwerp gaat.
- Een taak met veel verhelderende context is gemakkelijker te begrijpen dan een taak zonder context. Context creëer je door visuele en (meer)talige ondersteuning toe te voegen, bijvoorbeeld foto's, voorwerpen, audiofragmenten in het Nederlands of in de thuistaal.
- Een taak verschilt ten slotte ook naargelang de **verwerking die van de leerling wordt gevraagd**. Moet An de tekst kopiëren (nazeggen, overschrijven), moet ze gewoon iets begrijpen of beschrijven, of moet ze de tekst cognitief verwerken/(her)structureren?

Dit kader geeft aan welk taalaanbod geschikt of haalbaar is voor een anderstalige nieuwkomer:

- Voor An, met een beginnende taalvaardigheid, bied je vooral mondeling taalaanbod aan met veel concrete, visuele en talige context, over bekende onderwerpen in het 'hier en nu' van de school- en klassituatie. Je werkt vooral aan luistervaardigheid (receptief en mondeling).
- Wanneer de taalvaardigheid van An evolueert, verruim je het mondelinge taalaanbod naar schriftelijk taalaanbod. Je breidt de 'hier-en-nu'-context uit naar het 'daar en toen'. Je verwacht van An geleidelijk aan ook taalproductie: eerst mondeling (spreekvaardigheid), later ook schriftelijk (schrijfvaardigheid). Vooral de inhoud primeert, je verwacht nog geen vormelijke correctheid.
- Wanneer An een gevorderd taalvaardigheidsniveau heeft, verwacht je geleidelijk aan wel vormelijke correctheid en wordt het taalaanbod minder concreet en visueel.





Daarnaast helpt dit kader je om klasactiviteiten aan te passen zodat An kan meedoen met de activiteiten in de reguliere klas, maar met voor haar aangepaste doelen. Je duidt daarvoor in de klasactiviteit (zoals bedoeld voor de reguliere leerlingen) aan op welk niveau de taaleisen van de taak liggen. Vervolgens ga je per 'lijn' na hoe je die taaleisen voor An kunt aanpassen zodat ze voor haar haalbaarder worden. Deze aanpassingen gelden alleen voor An. De andere leerlingen volgen de les zonder aanpassingen.

Een voorbeeld:

De leerlingen krijgen de opdracht om in duo een verslag te schrijven over een schooluitstap. Ze kiezen per twee een foto en schrijven daarbij een verslag. Deze verslagen verschijnen nadien in de schoolkrant.

### STAP 1: taaleisen van de taak

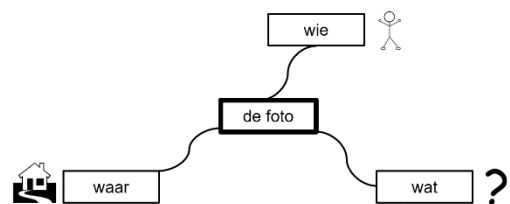
	Begin	Midden	Gevorderd	
1	receptief	ook productief (Verstaanbaar is voldoende)	productief vormelijke correctheid	De leerlingen werken per 2, ze overleggen terwijl ze schrijven. Dat gesprek hoeft vormelijk niet correct te zijn.
2	mondeling	ook schriftelijk (Verstaanbaar is voldoende)	schriftelijk vormelijke correctheid	De leerlingen schrijven een verslag voor de schoolkrant. Dat moet vormelijk correct zijn.
3	onderwerp hier en nu	onderwerp daar en toen	onderwerp abstract	De leerlingen schrijven over een uitstap die vorige week plaatsvond.
4	onderwerp bekend	onderwerp minder bekend	onderwerp onbekend	De leerlingen hebben deze uitstap zelf beleefd.
5	veel context (visueel; talig)	weinig context	geen context	De foto geeft context over de inhoud. Er is geen context over hoe een verslag eruitziet.
6	taak op beschrijvend niveau	taak op structurerend niveau	taak op evaluerend niveau	De leerlingen beschrijven wat er op de foto staat (beschrijvend) en geven aan waarom ze dit wel/niet leuk vonden (evaluerend).

### STAP 2: aanpassingen voor An

Wil je deze taak aanpassen voor An, die nog maar enkele weken in je klas zit? Haar taalvaardigheid bevindt zich in de kolom 'Begin'. Je kunt voor haar de volgende aanpassingen doen:

An maakt deel uit van een groepje met twee andere leerlingen met wie ze, indien mogelijk, een gemeenschappelijke contacttaal heeft. An krijgt een ondersteunende woordspun om te beschrijven wat ze op de foto ziet. Deze woordspun kan ze op verschillende manieren inzetten:

- Ze kan deze W-vragen beantwoorden in haar moedertaal.
- Ze kan het antwoord op de W-vragen aanduiden op de foto.
- Ze kan deze W-vragen beantwoorden met een woord.
- Ze kan bij deze W-vragen een woord schrijven.



Het effectieve schrijfwerk ligt bij de twee medeleerlingen. Na feedback van de leerkracht kan An eventueel de definitieve versie intypen op de computer.



	Begin	Midden	Gevorderd	
1	receptief	ook productief (verstaanbaar is voldoende)	productief vormelijke correctheid	An volgt mee in een groepje van 3 leerlingen. Zij duidt op de foto aan waarover ze iets kunnen schrijven. Ze kan eventueel haar moedertaal inzetten bij het gesprek.
2	mondeling	ook schriftelijk (verstaanbaar is voldoende)	schriftelijk vormelijke correctheid	An moet niet mee schrijven. Zij kan wel de ondersteunende woordspin gebruiken. Zij kan de definitieve versie intypen op de computer.
3	onderwerp hier en nu	onderwerp daar en toen	onderwerp abstract	
4	onderwerp bekend	onderwerp minder bekend	onderwerp onbekend	
5	veel context (visueel; talig)	weinig context	geen context	An krijgt een ondersteunende woordspin waarmee duidelijk wordt wat er in het verslag moet staan.
6	taak op beschrijvend niveau	taak op structurerend niveau	taak op evaluerend niveau	An gebruikt de woordspin om te beschrijven wat ze op de foto ziet (wie, wat, waar).

### DE TALIGE KLOOF IS TE GROOT, NIET OVERBRUGBAAR

Soms is de kloof echt te groot. Dat is vaker het geval wanneer An nog niet lang op school is en wanneer ze in een hogere klas zit. Je hebt dan twee keuzes:

- Je geeft An een specifieke rol binnen de klasactiviteit. Dat zijn heel kleine acties waardoor An een plek krijgt in het klasgebeuren. Denk aan materiaalmeester, tijdsbewaker, uitdeler, helper van de juf of meester. Zo voelt An dat ze meetelt.
- Je geeft An zelfstandig werk. An neemt dan niet deel aan de klasactiviteit, maar ze werkt aan een individuele taak. Hoe je doelgericht en zinvol zelfstandig werk aanbiedt, lees je in het hoofdstuk ['Zelfstandig werk'](#).

### 4.3 LAATSTE PERIODE

Zodra je als leerkracht aanvoelt dat de taal steeds minder een struikelblok vormt, kun je ook op andere domeinen doelen bepalen. An kan zich dan meer concentreren op de inhoud van de schoolse vakken.

Je blijft de 'gevorderde' nieuwkomer uiteraard verder ondersteunen, maar een goede brede basiszorg zal nu voldoende zijn. In deze laatste periode wil je dat An evolueert naar een volwaardige taalgebruiker die niet alleen inhoudelijk, maar ook vormelijk correct spreekt en schrijft. Daarvoor creëer je, voor alle leerlingen, een krachtige taalleeromgeving waarin je de [principes van effectieve didactiek en taaldidactische principes](#) combineert.